

In de schaduw van de *vicus*: een Romeinse rurale nederzetting langs de Spelaanstraat te Leeuwergergem (Zottegem, O.-VI.)

R. Pede, S. Klinkenborg, V. Guillaume, E. Taelman, E. Du Rang & B. Cherretté

Inleiding

In het najaar van 2011 bracht een vooronderzoek van de archeologische dienst van SOLVA op het toekomstige bedrijventerrein Spelaan te Leeuwergergem (Zottegem) een Romeinse vindplaats aan het licht. Een evaluatie van de proefsleuven en de kijkvensters, over een oppervlakte van ongeveer 8 ha, leidde tot de afbakening van twee zones aan weerszijden van de Spelaanstraat.¹ Het vlakdekkende onderzoek hiervan startte in 2012. De minimaal af te graven oppervlakte bedraagt 5,8 ha, afhankelijk van de resultaten zijn nog twee optionele stroken van samen 0,8 ha bijkomend op te graven. Behalve een kuil uit de ijzertijd en enkele postmiddeleeuwse greppels en grachten is de meerderheid van de sporen toe te schrijven aan de Romeinse periode. De vondsten dateren uit de 1ste tot de 3de eeuw n.C., hoewel de nadruk vooral op de 2de eeuw ligt. In eerste instantie is de aan te leggen wegkoffer opgegraven, intussen is ook een groot deel van de nederzettingzone afgewerkt, net als enkele zones rondom de nederzetting. Dit artikel biedt een eerste summier overzicht van de resultaten.

Situering

Het projectgebied bevindt zich ongeveer 2,2 km ten noordoosten van de Zottegemse stadskern en wordt grotendeels afgebakend door de Europaweg, de Buke, de Gentesteenweg en de spoorlijn Brussel-Zottegem; de Spelaanstraat doorsnijdt het terrein (fig. 1). Het grondgebied van Zottegem situeert zich in het zgn. Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict tussen de Schelde- en Dendervallei. De regio is archeologisch vooral bekend door de talrijke onderzoeken in en rond de Romeinse *vicus* te Velzeke², die ongeveer 3,4 km ten westen van het plangebied Spelaan gelegen is (fig. 1). Dichterbij de site (1,2 km ten zuiden) kwam in Grotenberge tijdens de jaren '50 van de vorige eeuw één van de grootste Romeinse muntschatten van Vlaanderen aan het licht.³

Resultaten

In de oostelijke hoek van het terrein langs de Spelaanstraat bevinden zich tal van goed bewaarde bewoningssporen uit de Romeinse periode. Ze lijken afgebakend door een aantal parallelle grachten die mogelijk dienst deden als afwateringssysteem van een weg. Sporen van de oorspronkelijke wegbedekking zijn er niet. De onderlinge afstand tussen beide zijden bedraagt stevast 6 - 6,5 m. De talrijke heruitgravingen getuigen van het langdurige gebruik van het tracé. Het komt vanuit het zuidoosten en buigt, vermoedelijk met een grote bocht, centraal op het terrein af in noordoostelijke richting. Het gros van de sporen situeert zich langs de oostelijke zijde van de grachten. Het geheel is langs de oostelijke zijde in minimum zes verschillende fases begrensd door greppels met verschillende oriëntaties die lijken aan te sluiten op de voornoemde parallelle grachten. Bij de bewoningssporen manifesteren zich minstens zes duidelijke gebouwplattegronden. Het gaat steeds om een houtbouwtype met een kruisvormig gespreide palenconfiguratie waarbij doorgaans enkel de palen die de dakconstructie droegen, zijn bewaard (fig. 2). Het zijn eenschepige gebouwen met twee traveeën zoals die in het Noord-Menapische gebied gekend zijn. Op basis van de actuele gegevens zijn ze er voornamelijk in de Flavische periode en de 2de eeuw te dateren⁴. De vastgestelde afmetingen van de Leeuwergergemse exemplaren zijn vrij klein: de lengte

¹ KLINKENBORG S. *et al.*, 2013.

² DE MULDER G. & DESCHIETER J. 2001; DE MULDER G. & DESCHIETER J. 2006; DE MULDER G. & ROGGE M. 1999; DESCHIETER J. 2003; DESCHIETER J. & DE MULDER G. 2005; ROGGE M. 1989.

³ LALLEMAND J. 1994; deze muntschat is te bezichtigen in de permanente tentoonstelling van het PAM Velzeke.

⁴ DE CLERCQ W. 2009, p. 281-283.

schommelt tussen 7,5 m en 10 m, de breedte varieert van 4,7 m tot 6,2 m. Doorgaans is zowel in beide lange als korte zijden slechts één paal bewaard. Af en toe is een tweede paalkern in dezelfde kuil vast te stellen, vermoedelijk het gevolg van een herzetting. De oriëntatie van de gebouwen is telkens noordoost-zuidwest en verschilt onderling weinig. Dit gebouwtype is goed gekend in Zandig-Vlaanderen maar wordt bij recent onderzoek ook in zuidelijker gelegen gebieden aangetroffen (o.a. Lede⁵ en Ronse⁶). De overige nederzettingssporen bestaan uit losse paalsporen, kuilen en greppels, die talrijke vondsten opleveren.

Net ten westen van de nederzetting zijn over een oppervlakte van 1600 m² enkele zeer omvangrijke uitgravingen aanwezig. Hun functie (poel, waterputten, waterkuilen,...) blijft voorlopig onduidelijk. Er gebeurde tot nog toe enkel een registratie in het grondvlak.

Intussen zijn ook enkele delen rondom de nederzetting onderzocht. Het betreft zones met een lagere sporendensiteit. Hun waarde ligt in het inzicht dat ze bieden met betrekking tot de ruimtelijke organisatie van het landschap rond de nederzetting. Het afgegraven vlak leverde tal van greppels en grachten op, met verschillende oriëntaties waarvan sommige deel lijken uit te maken van een groter geheel (percelering, *enclosure*). Overwegend hebben deze grachten een noordwest-zuidoostelijk of een noordoost-zuidwestelijk verloop, doch lichte afwijkingen komen eveneens voor. Op enkele postmiddeleeuwse perceelsgrachten na lijkt het merendeel uit de Romeinse periode te stammen. De schaarse vondsten in deze greppels, i.t.t. de exemplaren in de nederzettingszone, wijzen erop dat we effectief te maken hebben met “*off site*” fenomenen, i.e. indelingen van het landschap. De aanwezigheid van meer dan 20 crematiegraven tussen deze greppelsystemen toont aan dat de hogere delen van terrein rondom de nederzetting (voornamelijk ten westen ervan) zijn ingericht als begraafplaats. Een gelijkaardige vaststelling is gedaan bij recent onderzoek te Ronse – De Stadstuin. Wat de graftypologie betreft, gaat het telkens om brandrestengraven (*Brandgrubengräber*), behalve één mogelijk urnegraf. Een aantal hiervan liggen ogenschijnlijk vrij geïsoleerd, andere graven lijken clusters te vormen. De graad van bewaring varieert sterk: van slechts een paar cm tot ongeveer 0,5 m. Opvallend is hoe deze sporen meteen onder de teelaarde in de B-horizont duidelijk zichtbaar zijn, terwijl de overige sporen slechts leesbaar worden op een lager niveau. De opbouw is steeds dezelfde: onderaan een houtskoollaag die resten van de brandstapel bevat met daarboven een pakket waarmee men de kuil dempte (fig. 3). De vondsten bestaan voornamelijk uit aardewerk dat quasi altijd verbrand is en zich in de houtskoollaag bevindt. Deze laag bevat overigens ook de weinige verbrande resten van de overledene. Directe indicaties voor bovengrondse markeringen van de graven zijn er niet.

Conclusie

Uit de voorlopige resultaten blijkt dat ter hoogte van de Spelaanstraat een Romeinse, rurale nederzetting is aangesneden. Deze situeert zich vermoedelijk langs een wegtracé dat de site ontsluit. Het hoger gelegen gebied wordt in gebruik genomen als begraafplaats. De site vertoont sterke gelijkenissen met de vindplaats te Ronse – De Stadstuin en laat toe om parallellen te trekken omtrent de *Landnahme* van rurale, Romeinse nederzettingen. Ook de nabijheid van de *vicus* te Velzeke (cf. *supra*) biedt interessante onderzoeksperspectieven met betrekking tot de Romeinse occupatie in het zuiden van Oost-Vlaanderen. De komende maanden worden de resterende delen van de bewoningszone, de grote uitgravingen ten westen ervan en de delen rondom de nederzetting afgewerkt.

⁵ PEDE R., CLEMENT C. & CHERRETTÉ B. 2013a.

⁶ PEDE R., CLEMENT C. & CHERRETTÉ B. 2013b.